

Дяченко Олена Валеріївна

Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут»

ВАСИЛЬ СТЕФАНИК: КАТАРСИС ЧЕРЕЗ ТРАГЕДІЮ

Експресіонізм – мистецько-літературна течія, що виникла на межі 19-20 ст. як виразно революційний напрямок, що заперечував імпресіонізм і деякі інші модернові традиційні напрямки, спрямовував свої зусилля на ламання зображувальних стереотипів і художнього осмислення людського життя, на деканонізацію об'єктивістського підходу й надмірної чуттєвості, на переборення поверхневого, спрощеного й обмеженого відображення людини. Відтак експресіонізм різко розширив обрії сприйняття духовності, увиразнив уявлення про контрастність свідомості, поглибив розуміння боротьби добра й зла, правди й кривди, людського й нелюдського, любові й ненависті, потворного й прекрасного в самій людині, по-новому висвітлив різні грані буття – небуття духу на межі розумного й безумного, свідомісного й підсвідомісного, трафаретного й божевільного, звичайного й незвичайного.

Одним із найяскравіших представників такого підходу до відтворення життя людського духу в українській літературі був Василь Стефаник, котрий ще на зламі ХІХ-ХХ ст. зробив чимало екзистенціальних відкриттів, які пізніше розвинуть у європейській літературі Ж.-П. Сартр, А. Камю, Г. Марсель та ін. Екзистенціальний підхід у зображенні й відтворенні людського духу й духовності й донині ще не утвердився на цілком зрілому, художньо завершеному рівні в українській літературі.

Василь Стефаник – виразний експресіоніст за манерою письма. Розбивши свої шедеври за темами: новели про рекрутчину («Виводили з села», «Стратився»), еміграцію («Камінний хрест»), родинно-побутові проблеми («Кленові листки», «Катруся», «Новина»), про старість і самотність («Діти», «Сама-саміська», «Ангел»), повоєнна доба («Діточа пригода», «Марія», «Сини») – він як справжній психолог зумів глибоко зануритися в душу людини, відчутти глибинно її психологію, показати ззовні й розкласти по полицях психологічні аспекти кожного героя, його складний внутрішній світ, який взаємодіє з навколишнім світом. Багатогранний світ образів автор зумів відтворити на кількох сторінках, лаконічно, але містко зобразити людські характери, котрі перебувають у тяжких життєвих обставинах, минаючи зовнішні описи, розлогі портрети, які заважали б письменникові-експресіоністу глибше й повніше розкрити внутрішній світ персонажів.

Також можна виокремити трагізм і драматизм новел В. Стефаніка. Показуючи трагічні й драматичні ситуації, письменник зображає не лише складну психологію героя, а й виявляє її через поведінку: тут головне, як поведуть себе герої, над чим вони роздумують.

Такою є новела «Новина», де головний герой Гриць Летючий несамохіть стає злочинцем, адже перебував у майже непритомному стані, зумовленому соціальною безвихіддю. Коли Гриць скоював злочин, то був злим, роздратованим, відчував невимовну напругу. Повернувшись до нормального стану, він усвідомив те, що наробив. Йому й тяжко через злочин, і легко водночас, бо як людина пройшов процес болісного самоочищення.

І так у багатьох новелах відбувається катарсис через трагедію, тому що трагізм – головний рушій творів В. Стефаніка: письменник намагається не тільки відобразити соціальне буття людини, а й доторкнутися до струн її душі.

Отже, В. Стефанік увійшов в історію української літератури як автор глибоких за змістом, самобутніх за формою соціально-психологічних новел із життя західноукраїнського трудового селянства, як письменник, уся творчість якого спрямована на захист трудової людини у світі зла й несправедливості, на розкриття її мук і драм, породжених жорстокою тогочасною дійсністю.